

MiRA-Senterets innspill til lovutvalg om negativ sosial kontroll, æresrelatert vold, tvangsekteskap, kjønnslemlestelse og psykisk vold

15.september 2022

MiRA-Senteret takker for muligheten til å komme med innspill til lovutvalgets arbeid. Senteret har valgt å fokusere på følgende problemstillinger i våre innspill:

- Vil det være hensiktsmessig at «negativ sosial kontroll» inkluderes i straffeloven?
- Bør æresmotiv virke straffeskjerpene?
- Bør psykisk vold inkluderes i utlendingslovens mishandlingsbestemmelse?
- Hvilke lovendringer kan bidra til å forebygge «negativ sosial kontroll og æresrelatert vold?»
  - o Bør det gjøres endringer i utlendingsloven og trygderegelverket for å unngå å forsterke innvandrerkvinnens sårbarhet for vold i nære relasjoner og negativ sosial kontroll?
  - o Kan negativ sosial kontroll forebygges ved å slå kraftigere ned på rasisme, diskriminering, hatytringer gjennom endringer i lovverket?

Er det hensiktsmessig at negativ sosial kontroll inkluderes i straffeloven?

En av problemstillingene som lovutvalget skal utrede, er om begrepet «negativ sosial kontroll» skal tas inn i straffeloven. Formålet med å inkludere «negativ sosial kontroll» i straffeloven, er så vidt MiRA-Senteret forstår, at man håper dette kan bidra til følgende:

- det vil bli tydeligere for hjelpeapparat og personer som selv er berørt av negativ sosial kontroll at denne formen for psykisk vold er ulovlig
- det vil bli lettere å identifisere når negativ sosial kontroll er av en så grov art at den er ulovlig
- det vil kunne bli mulig å straffeforfølge tilfeller av negativ sosial kontroll som i dagens regelverk ikke faller inn under forbudet mot mishandling og vold i gjeldende regelverk

MiRA-Senteret har lenge arbeidet for kvinnefrigjøring og for å bekjempe patriarkalske og kvinneundertrykkende skikker og samfunnsstrukturer. Å forebygge negativ sosial kontroll har følgelig vært en viktig del av MiRA-Senterets arbeid. Selv om senteret mener det er svært viktig å forebygge negativ sosial kontroll, er vi skeptiske til om det å ta begrepet inn i straffeloven er formålstjenlig.

Et pluralistisk samfunn fordrer åpenhet for verdier

- Det å sette en klar grense mellom akseptable former for sosial kontroll og «negativ» sosial kontroll er utfordrende. MiRA-Senteret er tvilende til om det å ta begrepet «negativ sosial kontroll» inn i straffeloven faktisk vil bidra til å klargjøre denne grensen. Vi er tvert imot bekymret for om det å ta begrepet inn i lovteksten i realiteten vil kunne føre til at tilfeller av sosial kontroll som ikke bør defineres som ulovlige, kan blir ansett for å være det.

Tilfeller der negativ sosial kontroll inneholder elementer av trusler, tvang, frihetsberøvelse, vold, tvangsekteskap og kjønnslemlestelse er allerede definert som ulovlige etter gjeldende regelverk. Dette selv om ikke begrepet «negativ sosial kontroll» er tatt inn i lovteksten. Om tilfeller av negativ sosial kontroll som *ikke* inneholder elementer av dette også skal defineres som ulovlige, vil man kunne stå i fare for å forby oppdragelsesnormer som bryter med fellesskapets gjengse idealer. I et pluralistisk samfunn der religionsfrihet, toleranse og frihet settes høyt, er det problematisk å *forby* minoritetsgruppers verdsett selv om de skiller seg fra normen og idealene i samfunnet ellers. I tråd

med artikkel 27 i menneskerettsloven er Norge pliktig til å tillate at minoritetsgrupper får etterleve sin religion og kultur. Denne plikten gjelder selv om samlivsidealene eller oppdragelsesnormene som etterleves i en minoritetsgruppe oppleves som strenge og begrensende, sett fra storsamfunnets side.

Det er selvfølgelig nødvendig å slå ned på kulturuttrykk som krenker enkeltmenneskets rett til frihet fra vold. Det er følgelig bra at forbudet mot kjønnslemlestelse, og tvangsekteskap har kommet inn i straffeloven. Det er også viktig at man kan slå ned på grove tilfeller av negativ sosial kontroll gjennom henvisning til forbudet mot mishandling i nære relasjoner. MiRA-Senteret er imidlertid likevel skeptisk til å ta inn begrepet «negativ sosial kontroll» i straffeloven, da man dermed kan stå i fare for å bryte med artikkel 27 i menneskerettsloven. Vi er også bekymret for at det å ta begrepet inn i straffeloven kan forsterke mistilliten til storsamfunnet og utenforskapet som man finner i enkelte minoritetsmiljø.

Uklar grense kan forsterke mistillit og utenforskap

«Negativ sosial kontroll» er et begrep som er sterkt assosiert med oppdragelsesnormer i en del konservative muslimske miljø. Mange i disse miljøene er utsatt for stigmatisering, diskriminering og rasisme. Utenforskap og manglende tillit til norske myndigheter og barnevern er også noe som kjennetegner en del av disse miljøene.

Om det å ta inn «negativ sosial kontroll» i straffeloven skal gjøre det mulig å straffeforfølge tilfeller av negativ sosial kontroll som i dag *ikke* kan defineres som vold/mishandling/tvang, vil det som nevnt ovenfor, kunne bli mer uklart i hvilken grad «en streng oppdragelse som bryter med de dominerende oppdragelsesnormene i samfunnet» anses for å være ulovlig. Denne uklarheten kan bidra til å forsterke enkelte minoritetsgruppers frykt for å ta kontakt med norske myndigheter eller barnevern om de opplever problemer i samlivet eller med barna. Ofre for negativ sosial kontroll kan også kunne bli bekymret for om en henvendelse til minoritetsrådgiver eller lærer vil kunne føre til at foreldre straffeforfølges.

Bør æresmotiv virke straffeskjerpene?

- Lovutvalget ber også om innspill til vurderingen av om æresmotiv bør inntas som et straffeskjerpene moment i straffeloven. MiRA-Senteret er kritisk til at æresmotiv skal påvirke straffeutmålingen i straffesaker.

Likhet for loven?

Selv om kultur, tradisjon og religion ikke skal være grunnlag for straffefrihet for overgrep og vold i nære relasjoner jf. Istanbulkonvensjonen¹, så er det heller ikke rimelig om minoritetsgrupper som har røtter i et land der æreskultur dominerer skal dømmes strengere enn andre.

MiRA-Senteret bistår mange kvinner som har kommet til Norge gjennom familiejenforening som er utsatt for mishandling i nære relasjoner. En del av disse kvinnene har opplevd at partneren deres har utsatt dem for sterk kontroll, de kan for eksempel ha blitt nektet å gå ut alene, eller å disponere egne penger. En del av disse kvinnene har partnere som har bakgrunn fra land der æreskultur og patriarkalske normer dominerer, men en god del har partnere som er etnisk norske. Det er viktig å gripe inn overfor denne formen for kontroll og tvang, uavhengig av om kontrollen er motivert av

---

¹ Europarådets konvensjon om forebygging og bekjempelse av vold mot kvinner og vold i nære relasjoner CETS 210
<https://lovdata.no/dokument/TRAKTAT/traktat/2011-05-11-22>

æresmotiv eller for eksempel sjalusi. Det vil også kunne være vanskelig å avgjøre om overgriperens kontrollerende adferd er uttrykk for sjalusi eller æresmotiv, eller kanskje psykisk sykdom. Om æresmotiv skal virke straffeskjerpene er det fare for at kulturbakgrunnen til overgriperen påvirker straffeutmålingen.

Bør «psykisk vold» inn i straffeloven og mishandlingsbestemmelsen?

- Et annet spørsmål lovutvalget skal utrede, er hvorvidt begrepet «psykisk vold» bør tas inn i straffeloven. MiRA-Senteret er åpen for at det kan være fordeler med å ta dette begrepet inn i straffeloven.

I likhet med begrepet «negativ sosial kontroll» er begrepet «psykisk vold» vanskelig å definere presist, men brukes vanligvis om krenkende ord, trusler eller tvang som påfører noen skade. Selv om begrepet er upresist, mener MiRA-Senteret at det å ta inn begrepet i straffeloven kan bidra til å tydeliggjøre at vold ikke nødvendigvis innebærer en fysisk kroppskrenkelse eller skade.

Til forskjell fra begrepet «negativ sosial kontroll» er ikke «psykisk vold» assosiert med normer i et spesifikt miljø eller minoritetsgruppe. Psykisk vold kan altså omfatte mange former for kontrollerende adferd uten å se hen til om kontrollen er motivert av idealer i overgriperens kultur eller miljø. Dermed vil man i mindre grad risikere at overgriperen bedømmes ulikt ut ifra hvilken kulturbakgrunn vedkommende har.

Bør psykisk vold inkluderes i utlendingslovens mishandlingsbestemmelse?

- Dersom «psykisk vold» tas inn i straffeloven § 282 (bestemmelsen om familievold) vil det være nærliggende og også inkludere begrepet i mishandlingsbestemmelsen i utlendingsloven (§ 53).

Denne bestemmelsen innebærer at personer som har oppholdstillatelse gjennom familieinnvandring, og er utsatt for mishandling i samlivet, kan få oppholdstillatelse på selvstendig grunnlag når de bryter ut av et voldelig forhold.

Mishandlingsbestemmelsen blir i dag vurdert på grunnlag av UDI retningslinje: *UDI 2010-009 Oppholdstillatelse på selvstendig grunnlag som følge av mishandling eller referansepersonens død*². I denne retningslinjen er allerede negativ sosial kontroll og psykisk vold inkludert. Forvaltningens praksis vil derfor trolig ikke bli endret av at ordlyden i utlendingsloven endres. Fordelen av å ta inn begrepet i utlendingsloven vil altså primært være at det vil kunne bidra til å tydeliggjøre overfor berørte og hjelpeapparat at det ikke bare er fysisk vold som regnes som mishandling.

Hvilke lovendringer kan bidra til å forebygge «negativ sosial kontroll og æresrelatert vold?»

- MiRA-Senteret vil påpeke at når det skal gjøres en juridisk gjennomgang av lovverket som angår saker om negativ sosial kontroll og æresrelatert vold, er det viktig å også vurdere hvilke lovbestemmelser i dagens regelverk som kan bidra til å forsterke visse gruppers sårbarhet for negativ sosial kontroll og vold i nære relasjoner.

Senteret vil i det følgende gjøre lovutvalget oppmerksomme på noen nylige endringer i utlendingsloven og trygderegelverket som kan forsterke innvandreres risiko for vold. For en

---

² UDI Regelverk: [UDI 2010-009 \(udiregelverk.no\)](https://www.udiregelverk.no)

grundigere gjennomgang av dette viser vi til boka *Velferdsstatens skyggeside: Rettighetstap for minoriteter* som MiRA-Senteret utga i mars 2022.

Nye betingelser for å få innvilget permanent opphold forsterker usikkerhet og avhengighet

De siste årene har det blitt mye vanskeligere å få permanent opphold i Norge.

For det første har botidskravet blitt forlenget fra 3 til 5 år i 2020 for innvandrere med flyktningbakgrunn, og innvandrere som har opphold på humanitært grunnlag. Det betyr at denne gruppen innvandrere må vente i minst 5 år før de kan få søke om permanent opphold, og må vente minst 6,5 år før de får vite om de får bli i Norge (på grunn av saksbehandlingstid).

Siden 2017 må alle innvandrere fra land utenfor Schengen, også oppfylle et selvforsørgelseskrav før de kan få permanent opphold. Man må altså ha tjent 278 693 kroner i året før skatt og kan ikke ha mottatt sosialhjelp det siste året for å få permanent opphold.

Siden 2017 har det heller ikke vært nok at man har deltatt på obligatorisk norsk og samfunnsfagsopplæring for å få permanent opphold – man må også bestå de avsluttende prøvene i etterkant av kursene – noe ikke alle får til.

En konsekvens av disse regelendringene er altså at mange, da særlig de med mist ressurser fra før, blir gående årevis med midlertidig oppholdstillatelse. Å komme til et nytt land, og kultur, mangle nettverk og språk og kunnskap om regler og rettigheter i samfunnet er i seg selv en stor belastning og stressfaktor som påvirker den psykiske helsen – som i seg selv kan utgjøre en risikofaktor for å bli utsatt for vold. Hvis man i tillegg lever over lang tid med en uvisshet om hvorvidt man får bli i Norge eller ikke, vil den psykiske belastningen forsterkes.

Skjev maktbalanse forsterkes av familiegjenforeningsregelverket

I tillegg til den psykiske belastningen denne usikkerheten medfører, fører disse reglene til at kvinner og menn som har kommet til Norge gjennom familiegjenforening utsettes for enda en risikofaktor for vold i nære relasjoner – nemlig at ekteskapet de lever i blir preget av en svært skjev maktfordeling. For så lenge man har midlertidig opphold – så må man oppfylle kravene som er satt for at den midlertidige oppholdstillatelsen skal være gyldig. For innvandrere som har kommet til Norge gjennom familiegjenforening, innebærer dette at det ikke bare kontrolleres at man består botidskrav, inntektskrav og opplæringskrav, men at det også blir kontrollert at man fortsatt er gift og bor sammen med sin ektefelle. Dermed kan denne gruppen i realiteten ikke skille seg, eller flytte fra sin samboer så lenge de bare har midlertidig opphold – noe som selvfølgelig skaper en svært skjev maktbalanse i forholdet – og som kan forsterke risikoen for negativ sosial kontroll og æresrelatert vold.

Som tidligere nevnt har utlendingsloven en mishandlingsbestemmelse som åpner for at personer som har midlertidig oppholdstillatelse på grunnlag av familiegjenforening og som er utsatt for vold, kan innvilges opphold på selvstendig grunnlag. Mishandlingsbestemmelsen forhindrer imidlertid ikke at mange forblir i destruktive familieforhold i lang tid fordi de ikke tar sjansen på å søke om selvstendig oppholdstillatelse på grunnlag av mishandling (28% av søkerne etter denne bestemmelsen fikk avslag i 2018 og 2019³), eller fordi de ikke kjenner til bestemmelsen. MiRA-Senteret mener derfor at lovutvalget bør vurdere om de skjerpede kravene til permanent oppholdstillatelse bør reverseres. Spesielt bekymret er vi for effekten av det skjerpede kravet til

---

³ Framgår av tabell i kap. 7.1 i Prop. 40L (2019-2020) Endringer i utlendingsloven (utvidet adgang til utvisning m.m.). Tilgjengelig fra: [Prop. 40 L \(2019–2020\) - regjeringen.no](https://www.regjeringen.no)

selvforsørgelse, da dette særlig rammer minoritetskvinner som møter særlig store barrierer for å komme inn på arbeidsmarkedet.

Innstramning i innvandreres trygderettigheter

For å begrense innvandring til Norge har det også blitt gjort innstramninger i trygderegelverket. Disse innstramningene fører til at kvinner med innvandrerbakgrunn ikke har rett til de samme støtteordningene som andre dersom de ønsker å skille seg. Blant annet har det blitt innført **botidskrav for en rekke ytelser fra folketrygden**. Det innebærer at man ikke lenger har krav på stønad som **enslig forsørger** før man har bodd 5 år i Norge. Mens andre kvinner som blir skilt kan få **overgangsstonad, eller stønad til barnetilsyn**, for å tilpasse seg en ny tilværelse som aleneforsørger, gjelder altså dette ikke lenger nyankomne flyktninger og innvandrerkvinner. Det ble også innført 5 års botidskrav for **kontantstøtte, arbeidsavklaringspenger og uføretrygd**. Man avvirket også i januar 2021 ordningen som sikret flyktninger full minstepensjon fra folketrygden som alderspensjonist eller uføretrygdet. Så dersom man blir ufør som innvandrer til Norge, har man altså nå bare rett til **en prosentandel av den minstesatsen vi andre innbyggere er sikret** fra folketrygden. Dette gjelder også for innvandrere som har blitt norske statsborgere, så lenge de ikke har bodd hele sitt voksne liv i Norge.

Det er altså mange innstramninger i trygderegelverket som bidrar til å gjøre det vanskeligere for innvandrerkvinner å klare seg økonomisk som aleneforsørger. Dette vil gjøre det vanskeligere for denne gruppen å velge skilsmisse. Dette vil igjen kunne medføre at kvinner forblir i forhold der de selv og barna i familien utsettes for negativ sosial kontroll.

- MiRA-Senteret anbefaler at lovutvalget tar i betraktning disse innstramningene i utlendingsloven og trygderegelverket, og vurderer om det bør gjøres endringer i disse lovtekstene.

Kan negativ sosial kontroll forebygges ved å slå kraftigere ned på rasisme, diskriminering, hatytringer gjennom endringer i lovverket?

Et siste moment MiRA-Senteret vil trekke fram, er at lovutvalget også bør vurdere om det bør gjøres lovendringer som bidrar til at man kan slå kraftigere ned på rasisme, diskriminering og hatytringer.

MiRA-Senteret vil her vise til poenget Nancy Herz trekker fram i aftenpostenartikkelen: *Man er ikke immun mot rasisme, selv om man kjemper mot negativ sosial kontroll*⁴. Et av poengene i denne artikkelen er at arbeidet mot «negativ sosial kontroll» henger nært sammen med arbeidet for å fremme en mer inkluderende norsk identitet. Herz argumenterer for at utøverne av negativ sosial kontroll ofte utøver denne kontrollen av frykt for «å miste barna til et samfunn de ikke kjenner». Om man opplever at det ikke er noen reell mulighet til å bli akseptert som likeverdig av storsamfunnet, vil dette kunne forsterke behovet for å bevare oppdragelsesnormer og verdier som bevarer ens tilhørighet til den minoritetsgruppen man tilhører.

Rasisme og diskriminering bidrar til å forsterke avstanden mellom storsamfunnet og innvandrergrupper og kan følgelig også bidra til mer negativ sosial kontroll. Rasisme bidrar også til at personer som selv er fra minoritetsmiljøer og som tar oppgjør med æreskultur i eget miljø, vegrer seg fra å stå fram i frykt for å forsterke stigmatiseringen og rasismen mot sitt oppvekstmiljø.

---

⁴ Herz: Man er ikke immun mot rasisme, selv om man kjemper mot negativ sosial kontroll Aftenposten 16. januar 2019. Tilgjengelig fra: [Man er ikke immun mot rasisme, selv om man kjemper mot negativ sosial kontroll | Nancy Herz \(aftenposten.no\)](https://www.aftenposten.no/nyheter/indiana/man-er-ikke-immun-mot-rasisme-selv-om-man-kjemper-mot-negativ-sosial-kontroll)

Oppsummering

MiRA-Senteret oppfordrer lovutvalget til å ha et helhetlig perspektiv i arbeidet med å vurdere rettsvernet til personer utsatt for negativ sosial kontroll og æresrelatert vold. Dette innebærer at lovutvalget både må vurdere hvilke lovendringer som bør gjøres for å sikre at personer som utøver vold kan bli straffeforfulgt, men også vurderer om gjeldende regelverk bidrar til å forsterke visse grupperes sårbarhet for æresrelatert vold og negativ sosial kontroll.

M i R A